

8725

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

రసికజన మనోరంజకంబగు

పుష్పబాణవిలాసంబను.

నీగ్రంథంబు

ఉభయ భాషాభూషణండును సకల సుకవి

నికరవిధేయుండునగు,

విరుదరాజ శేషాద్రిరాజుచే రచింపఁబడి
యందుకు సర్వయైన మూలంబునందలి శ్లోకముల
తోడను నవతారికతోడను

స ర సా గ్రే స రు ల గు

రాజాశ్రీవెలుగోటి, ముద్దుకృష్ణ యాచేంద్రబహద

ర్వారి యనుజ్ఞవలన

వెంకటగిరిచౌక్

శ్రీకాశీవిశ్వనాథ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

౧౮౯౩.వ సం || డిసంబరు నెల.

రిగిష్టరు కాఫీలైట్.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

రసికజన మనోరంజకంబగు

పుష్పబాణవిలాసంబను.

నీగ్రంథంబు

ఉభయ భాషాభూషణుండును సకల సుకవి

నికరవిధేయుండునగు,

చిరుదరాజ శేషాద్రిరాజుచే రచింపఁబడి

యందుకు సరియైన మూలంబునందలి స్తోకముల

తోడను ననతారికతోడను

స ర సా గ్రే స రు ల గు

రాజాశ్రీవెలుగోటి, ముద్దుకృష్ణ యాచేంద్రబహద

ర్వారి యనుజ్ఞవలన

మొకటగిరిపాఠ

శ్రీకాశీవిశ్వనాథ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

౧౮౯౩.వ స || డిసంబరు నెల.

రిజిస్టరు కాఫీలైట్.

శ్రీ.

తే, గీ॥ శ్రీల వెలుగొందురాజగోపాలకృష్ణ ।
భూమివిభునకుబ్రీతిగాఁబుష్పశాణ ।
విలసనంబునుచెరుఁగిపఁగఁడఁగినాఁడ ।
రసికసుకపీఁద్రులకుఁచిత్తిరంజకముగ ॥

శ్రీ ర స్వ.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

పుష్ప బాణ విలాసము.

శ్లో॥ కుశలహాటకచేలతిటిద్యుతః । ప్రమదదాయిగళస్వ
సగజితః । రుచిరనంది కుమారకవారిః । కిరతుమయ్యతు
లంతుకృపారసం.

శ్లో॥ శ్రీమద్ధోపవధూస్వయంగ్రహపరి వ్యంగేషుతుంగస్తన
వ్యామర్గాద్గళితేసిచందనరజ స్యంగేవహాసారభం ।
కశ్చిజ్జాగరజాతరాగనయన ద్వంష్వప్రభాతశ్రియం
బిభ్రత్కమపివేణునాదరసికో జారాగ్రణీపాతువః॥

ఉ॥ లీలసంగోవికల్పపురిలింపః దదుచ్ఛకుచాళితాకుబిం ।
కాలనలందినస్థిసిరి గందిమురాలినసారభాంగుడై । క్రాలుచు

జాగరాదుణిమకన్గవమీఱఁబ్రభాతసద్రుచిం । దాలిచివేణనాద
కలనం దగుజారుఁడు మిమ్ముఁడ్రోచుతఁ.

అ ॥ కృతికర్త యీగ్రంథాదియందుఁ గాన్యలక్షణము
సారంబుగ శ్రీకృష్ణచేవరూపముగఁగాకారవస్తానిర్దేశమును నా
శీఃప్రయోగంబునుఁగావించె. (౧)

శ్లో ॥ భువనవిదితమాసీద్భచ్చరిత్రంవిచిత్రం
సహాయువతినహస్సైక్రీడతోనందసూనోః ।
తదఖిలమవలంబ్యస్వాదుశృంగారికావ్యం
రచయితుమనసోమేశారదాస్తప్రసన్నా ॥

ఉ ॥ ఎల్లజగంబులంజనుల కెంతయునబ్రముగాఁగఁబట్ట
రా । గొల్లపాలంతులంగలిసి కోరిక నాడినకృష్ణువృత్తిరం । ౨
ల్లుచునిప్పుడీకృతించిపఁగఁబూనిననాకునబ్జభూ । వల్లభయై
భారతి కృపామతితోడఁబ్రసన్నయయ్యెడిన్.

అ ॥ ఈకవి తానొర్నంగడంగిన కబ్బంబు నిరంతరాయ
బుగఁబరిసమాప్తినొందించుట కుపకరణంబుగనర స్వతీప్రస
దంబునుఁగోఁ.

శ్లో॥ కాం తేదృష్టిపథంగ తేనయనయో రానీద్వికాసోమహాన్
 ప్రాప్తేనిజనమాలయంపులకితా జాతాతనుస్సుభ్రవః
 వక్షోజగ్రహణోత్సుకేసమభవ త్సర్వాంగకంపోదయః
 కంఠాలింగనతత్పరేవిగళితా నీవీదృఢాపిస్వయం ।

ఉ॥ కాంతుడుగానరాజైనువి కాసముగల్గెనుగన్నదో
 యికే । కాంతగృహంబుజేరఁబుల కల్జనియించెను మేననెల్లఁ
 జ । నృంతులువట్టఁగాఁదలఁచి నన్వడఁక జ్ఞాను గాఁగిలింపనా ।
 వంతదలంపనీవిదృఢమయ్యుఁ దనంత నెజారెనారికిన్.

అ । ఇందు నాయికా నాయకులు పరస్పర యోగంబున
 కుఁ జిరకాలంబు మోహంబుచేబరితిపించుచు నొకానొకసమ
 యంబున నిరుపురకు సేకాంతస్థలంబువట్టించిన దర్శనసామీ
 ప్యస్పర్శనోద్యోగాదులచే గలిగిన వారిచేష్టలు వణికం
 పఁబడియె. (3)

శ్లో॥ మాందూరాదరవిండిసుందరదర స్నేహాననాసంప్రతి
 ద్రాగుత్తంగఘనస్తనాంగళిగళిచ్చానూత్తిరీయాంచలా ।

ప్రత్యాసన్నజనప్రతారణపరా పాణిప్రసార్యాంతికే
నేత్రాంతస్యచిరంకురంగనయనాసాకూతమాలోకతే ॥

ఉ॥ అంగనకవృలన్నిలిచి యాశ్రయమునం జిలునవృగ్రా
ను । త్తుంగకుచవ్యయంబుపయి దున్వలువించుక జారుచుండ
గాఁ । జెంగిటివారిచంచనముఁ జేయుచుఁగంటికడఁ గరంబు
జే । రంగదియించి నన్ను నుచిరమ్ముగఁ జూచెడిఁ గోర్కిరా
జిలఁ.

అ ॥ ఇందొక ప్రోడయగు పరికీయ దానికింగల ప్రేమన
గచేష్టితములచేఁ దనకుఁజెలిపి వరులుకొల్పెనని నాయకుఁ
డనుఁగు జెలికానికిఁజెప్పినరీతి వర్ణితంబయ్యె. (ర

శ్లో ॥ నీరంధ్రమేతదనలోకయమాధవీనాం
మధ్యేనికుంజసదనంచ్యుతపుష్పకోణం ।
కుబ్యుర్యదీహమణితానివిలాసనతో
బోధుంశకకృమబలేనినదైఃపికానాం ॥

ఉ॥ బేలరొచూడుబండిగురు విండలకుంజము సందం
ప్సము । లామనోహరంబగుచు రాజులునీ విజనస్థలంబున

బోలగఁగఱమినుల్లణిణ ముల్రచియింప నెఱుంగ నెవ్వరుం ।
జాలరు గండుకోయిలలుసారెకునూరక కూయుచుండుటన్.

అ॥ ఇందొక యారామ సంకేతంబునఁ బుష్పపచయ
వ్యాజంబునమెలంగు నాయకకు క్రీడించుటకనుకూలంబగు మ
రుగుచోటునగపఱచుచు తామచ్చట స్థరతంత్రంబులొనర్చుట
యొరు లెఱుంగుదురోయని దానిమనంబుననుండు శంక దొ
లంగింప నాయకుం డాడిన విధంబభివణికేతంబయ్యె. (౫)

శ్లో॥ దప్తంబింబధియాధరాగ్రమరుణం పర్యాకులోధావనా
ధమ్నిలస్థిలకంశ్రమాంబుగళితం ఛిన్నాతనుఃకంటకైః ।
ఆకణకజ్వరకారికంకణరుణత్కారంకరాధూన్వతీ
కింభ్రామ్యస్యటవీశుకాయకుసుమాన్యేషాననాన్దాగ్రహీత్ ॥

చ॥ కెరలెడుబింబ మంచుగొటి కెజగిమోవిని గొప్పు
వీడెబ । ల్పురుగునబొట్టుచెమ్మటంగలంగుచుజారెను మేనుముం
డ్లచే । బరియలువాసెనోసిచెవి న్రయ్యంగగాజులుమ్రోగఁజి
ల్లకై । తిరిగెనవేల పుచ్చవిత నిస్సహియించెన నాండయీ
వనిన్.

అ || ఇందోక నాయక చెలికజైలతోఁ బుష్పలు గోయు
 టకైయుపవనంబుసొచ్చి మంచిపూదీవెలుపరికించు నపదేశం
 బున చెలిమిచేడియలమొఱంగి దూతికతోడ నొక జారనా
 యక సంకేతంబుఁజేరియందాతనితోడ రతిసమ్మదఁనుఖంబు
 లనుభవించుతఱినచ్చటచ్చటపూవులుండుతావులరయుచు క్ర
 మక్రమంబుగ నటకుంజేరినదాని యాడుబిడ్డంగాంచి సంకే
 తంబున రతిసుఖవర్తినియగు నాయకకాడు బిడ్డరాక యెఱు
 కపడుటకును తదనంతరసమయంబున నాయకమేనఁదోఁచుజా
 రపురుషరచిత దంతనఖక్షతాదులగు చిన్నెలు వనంబున గ్రు
 మ్మరుటవలనఁ గలిగినవని యాయాడుబిడ్డకు దోఁచుటకునుస
 మయోచితంబుగ గావలిదూతిక వలికినతెఱంగునుగవివర్ణించె()

శ్లో॥ విభాగకరపల్లవేనక బరీమేకేనపర్యాకులా

మన్యేనస్తనమండలేనిదధతీస్రస్తందుకులాంచలం !

ఏషాచందనలేశలాంఛితతనుస్తాంబూలరక్తాధరా

నిర్యాతిప్రియమందిరాద్రతిపతేస్సాక్షాజ్జయక్రీరివ ||

చ॥ చెరిగినకేశపాశముక చేతభరింపుచునొక్కచేతనా

నదపులజారుపయ్యెడ స్తనంబులఁజేర్చుచువీటికారుణం । బొద
విసమోవితోఁజిటిలి యూడెడిగంధపుపూతమేనితో । నిదెయ్యె
కబోటిమారువిజయేందిరనాఁబ్రియనిల్లువెల్వడెన్.

అ ॥ ఇందొక నాయక తన నాయకునితో రేయంతయుఁ
దనివిదీర మదనతంత్రంబులనుభించి యువఃకాలంబున విటు
నింటనుండి వెలువడిరాఁగా దానిఁజూచి తదంగంబులఁదోఁ
చు రతాంత లక్షణంబులను చేష్టలను గొనియాడుచు నొక
జారపురుషుఁడు మఱియొక జారునితోనుడివినవడు పుగ్గడిం
పంబడియె.

(2)

శ్లో॥ కాంతోయాస్యతిదూరదేశమితిమేచింతాపరంజాయతే

లోకానందకరోహిచంద్రవదనేనైరాయతేచంద్రమాః ।

కించాయంతినోఽకోకిలకలాలాపోవిలాపోదయం

ప్రాణానేనహరంతిహంతనితరామారామమందానిలాః ॥

చ॥ పతిపరదేశమేగునని వంతజనించెడునిప్పుడాజగ । ద్ధి
తుండగుచందరుండకడు దేవుఁముఁబూనెడుఁ గోకిలఁధ్ను ।

ప్రతురతఃశాపినాకతివి లాపమౌనర్చేడు నిష్కుటానిల । ప్ర
తులె సౌమ్యతన్విడిచిప్రాణములన్స్వరియించెడుంజెలీ.

అ ॥ ఇంద్రాక్షనాయక తనప్రియుం డొకయక్కఱతో పర
శయాత్రసేయ సమకట్టుటెఱింగి మనంబునందు మిగుల
ంతించి తనచెలిమికత్తియతో నాయకుఁ డెడయైనచో భవి
య్యతాఁలంబునఁ దనకుం గలుగఁబోవు దురవస్థలం గూర్చి
ంపర వచించిన చందంబునుడువంబడియె. (౮)

శ్లో॥ నవకిసలయతల్పంకల్పితం తాపశాంత్యై

కరసరసిజనంగా త్కేవలంఘ్నూపయంత్యాః ।

కుసుమశరకృశానుప్రాపితాంగారతాయా

శ్చినశివపరితాపంకోవదేతోమలాంగ్యాః ॥

చ! నవముగందాపశాంతికినొనర్చినపల్లవశయ్యమీదఁగే ।
గఁగదియించిదానిసతి గాఢముగాఁగమలించుచున్ననో । భ
భిఁగ్రాగినిష్క్రయిన భామినిభూరిశరీరతాపమున్ । శివశివ
నర్పిచ్చివని చెప్పుఁగనేర్చునొముగ్ధగంబున్ .

అ || ఇందు మనోహరుండగు నాయకుడు తడవుగఁ ద
న్నఁ జేరరాకుండటచేఁ బలువలకాఁగలం గలంగుచుండు నా
యిక యవస్థనుఁగూర్చి దాని బోధిక్తియ యొక్కతె మఱి
యొక్కతుకతో వక్కాణించినవిధంబునిగదితంబయ్యె. (౯)

శ్లో॥ శే తేశీతకరోంబు జేకువలయన్వంద్వాద్వినిగఁచచ్చతి
స్వచ్ఛాహాక్తికసఁహతిధ౯వశిమహైమీంలతామంచతి
స్పర్శాత్పంకజకోశి యోరభినవాయాంతిప్రజఃక్లాంతతా
మేషోత్సాతపరంపరామమసఖేయాత్రాస్మిహంకృంతతి॥

ఉ॥ తమ్మిబరుండొడందరుడు తారసమూహము వుట్టె
గల్వలం । దివ్యగుహేమనల్లెదెలుపెల్లెడ మించెనుబంకజాత
కో । శక్తులఁదాఁకిమూల్యములు న్నల్లెనుపల్లవ పక్షియట్టి
దొ । కున్నడి నాప్రయాణమున కోర్వక విఘ్నముఁ జేసె
నెచ్చెలీ.

అ || ఇందు దొలుతఁబ్రయాణనిశ్చయంబుఁ గావించి త
నచెలికానికిం జెప్పియుండి తత్కాలంబు కడచినవెనుకమగు
దంగనుపడ్డ నాసంగిడికాఁడు ప్రయాణంబేల విరిమించితిని

పడుగ మన్నాయి కాసందర్శనకాలంబునఁ దానికిట్టిదుఃశ
కలుగుటవలననే వెలువడనైతినిని నాయకుఁడుజెప్పె.(౧౦)

॥దూతీదంనయనోత్పలద్వయమహోతాంతంనితాంతంతవ
దాంభకణికాలలాటఫలకేముక్తాశ్రీయంబిభ్రతి॥

శ్వాసాఃప్రచురీభవంతినితరాంహహంతచంద్రాతపే
హతాయాతావశాద్వృథామమకృతేశ్రాంతాసికాంతాకృతే॥

చ ॥ ఉరువుగవాడెనీదునయ నోత్పలయుగ్మము ఫలవీధి
౧ । బొరసినశ్వేదబిందువది ముక్తైపుకాంతినిఁ బూనెనూరు
౨ । ల్పరఁగెడుమిక్కుటంబునను బాయకవెన్నెలలోన సా
నుం । దరినెఱమాతి నాకయివృథాశ్రమమందితె రాకపో
లక.

అ ॥ ఇందొక నాయకపంపఁగా నాయకుని వెంటఁబెట్టు
ని రాసరిగి యతనితో సురత తంత్రంబుల సుఖించి వచ్చి
పతని యవాగమన హేతువును గపటంబుగ నెఱుకపఱచిన
గాతింబరికించి దానియంగుంబునందలి రత్నిశ్రమవలని గురు
ంబుగనుంగొని యీతాపి కష్టయ పోయిన కాశ్యఫలంబును

తానే యనుభవించివచ్చినదని నాయకమనంబునకుఁ దోఁపఁ
గా నదియగ్గలఁబగునేవజనించయు దానిని బయలుపఱచకుం
డగు ప్రరోషయయి యాకుంఁజెనకత్తియతో హితోపలా
నావాక్యంబులు వలికినవిధంబున తాఁకనాడుట యుగ్గడింపఁ
బడియె. (౧౧)

శ్లో॥ అధివసతివసం తేమర్ష కామాదురంతే

నవకీసలయతల్పంపుండతాంగారకల్పం ।

పిరహమసహమానాచక్రవాకీసమానా

చకితవనకురంగీలోచనాకోమలాంగీ ।

చ । సరగవియోగమోరువక జక్కవముద్దియ కుద్దియైవ
నో । ర్వరభైగవొందియన్నమ్మగి భంగినిజూచెడి కోమలాం
గితాఁ । బరఁగువసంతకాలమునఁబ్రాణములన్వీడనిష్పప్రోఘ
తో । సరియగుచున్న క్రొన్నసల శయ్యపయి స్వసియించె
నెచ్చెలీ.

అ ॥ ఇందోకనాయిక విరహిజనమానస మదనమాయా
సంతమసంబగు వసంతోసవయంబున నాపరాని విరహతాప్త

బునోరువంజాలక పరితపించుచు మునిన విభ్రమావస్థలంజెంది పదియవయవస్థ ప్రాపింపం గనుకించుచున్నంజూచి దాని చెలికత్తియ మఱియొక సకియతో శోకావేశంబునం బలుకు విధంబు చెప్పంబడియె. (౧౨)

శ్లో॥ నైష్ఠూర్యంకలకంఠకోమలగిరాంపూర్ణస్యశీతద్యుతే
స్తిగ్ధత్వంబతదక్షిణస్యమధుతోదాక్షిణ్యహనిశ్చతాం ।
స్తతఃప్రవాక్యకృతిమేవకన్తుమబలాంసన్నాహమాణిన్నతే
తద్విఘ్నక్రియతేత్యనాదిచలనోద్భూతైస్తద్దాస్తిభ్రమైః॥

ఉ ॥ పైకరవంబునిఘరత పార్వణ చంద్రుని తీక్ష్ణభావము ॥ బ్రాకటదక్షిణానిలు కృపారహితత్వము దానిప్రాణము ॥ లోకడఁబెట్టసన్నహన ముంబచరించుచున్నాదికంపము ॥ లేకురసీపురత్తువనిచేడియజీనముఁ దాల్చునీయెడ ॥

అ ॥ ఇందు నాయకాగమన కాలయాపనమును పైపలేని నాయకవలన నియమించబడిన దూతిక నాయకుని చెంత కుంజని యతినితోఁబ్రయమొక్క తాత్కాలికావస్థనుఁ గూర్చి చెప్పినవిధంబు పలుకబడియె. (౧౩)

శ్లో॥ సాస్రమాకురులోచనేవిగళతిన్యస్తంశలాకాంజనం
తీద్రంనిశ్యసితంనివతయనవాస్తావ్యంతికంఽగ్రజః ।
తత్పేమాలతకోమలాంగితనుతాంహంతాం రాగోశ్చ తే
నాతీతోదయితోపయానసనుయోహూస్తాన్యథామన్యథాః ॥

ఉ॥ కన్నుల సీరునించకుము కాటుకజారును పేడియు
ర్వులం । బన్నకునిల్పుమీకుసుమ మాల్వములెల్లనువాడివపు
నీ । నెన్నగళయ్యపైబొరలెడేటికి గండపుపూతరాలునీ ।
నైమగండురాగలండుపైదలివేటుగ నెంచబోకును.

అ ॥ ఇంచొకనాయక తననాయకునకు మిగుల నుల్లాస
బుగల్పించుటకుఁ జక్కఁగ నలంకరించుకొని శయ్యామం
రంబుఁజేరి నాయకుని రాక కెదురుచూచుచుండఁగా నాత
యాగమనంబునకుఁ గాలవిలంబమగుచో నొక రాఁడనినిశ్చ
యించి వగలఁబొగులుచున్న నాయకను జెలికత్తియయూ
డించి పలుకువిధంబు నుడువంబడియె. (౧౪

శ్లో॥ కాచిత్యర్వజనీనవిధిమపరామధ్యేనభీమండిలం

లోలాక్షిభ్రీవసంజ్ఞయావిదిధిమీమాత్వానహభాషణం

అక్షోరంజనమంజసాశముః విన్యస్యచక్షోజయో
 స్థూలంభాపుకయోస్థితంమణిసరంచేలాంచలేనప్యథాత్ ॥

చ ॥ చెలియలమూకమధ్యమునఁ జేరినచేడియ నేర్పుమీ
 అజం । చలమగుకంటిసన్నబొమ సన్నలదూతికఁ బల్కరిం
 చుచున్ । గలయఁగఁగన్నదోయివడిఁ గాటుకఁనించి కుచద్వ
 యంబుపై । వెలిగెడురత్నహారమును వేగమొకప్పెబయంట
 కొంగునన్.

అ ॥ ఇందొకప్రోడయగు జారనాయిక చెలికత్తియల న
 డుమనుండుసమయంబున లేనసమాగమంబున కనువగుసమ
 యంబరసిరమ్మని విటనాయకుండంపిన దూతిక రాఁగాఁ దోడి
 చేడియలకెఱుకపడకుండ దానితో నాతని రాక కుచితంబగు
 వేళను గనుసన్నలచేతను చేష్టల చేతను దెలుపుచు జరపు
 ప్రసంగచాతుర్యంబు నిగదితింబయ్యె. (౧౫)

శ్లో॥ జసుత్యాననమిందుకాంతిరథరంబింబప్రభాచుంబతి
 స్స్పృష్టంవాంఛతిచారుపద్ధముకుళచ్ఛాయావిశేషస్తనౌ
 లక్ష్మీకోకనదస్య కేలతికరావాలంబ్యకించాదరా
 దేతస్యాస్పృగ్మళఃకరోతిపదయోస్సేవాంప్రవాళన్యతిః ।

చ॥ పదసముమూర్కొనున్విధునివన్నియబింబముడాలుము
 క్షిప్తఁజ్జేదవిజనుల్పుత్తించుననీముకుళోజ్వలభావిశేషము॥
 పదునగుఁజేలుపట్టకొని కోకనకప్రభయాడుచుండునీ । సుదతి
 బాదసేచనము సాంపుగఁజేయుఁబ్రవాళకాంతియు॥

౧౧॥ ఇంద్రాక్ష మొజస్వనియగు కామిని మేనిచక్కద
 బునుఁగని చాన్తై మొడిగు వలపు సందడింపఁగాఁ దన
 మోహంబును మనంబునగలుపఁజాలక మొకసరసుఁడు నిజస
 ఘునతో చనుత్కరింబుగఁ చానిసాబగును వణిఁంచిచెప్పిన
 పదంబు పలుకఁబడియె. (౧౬)

స్తో॥ దూతిత్వదూతృతమహోనిఖిలంమదుక్తం
 సత్త్వస్థిపరిహితప్రవణాస్తిలోకే ।
 గాంతాసిహంతస్సమభాంగితామదథే०
 స్థ్యంత్రప్రసక్తరానివినాశ్రమేణ ॥

ఉ॥ చెప్పినకార్యమంతయును తేనితిదూతిరాలేదు ధాత్రి
 లో । మొట్టొకటివారలకు మేలొనరింపఁగినీసమాననీ । వి

పూడుమన్ని మిత్తముగ నేగి కడు న్నెత్తలందిత్తుచు యో ! పుష్ప
లకుప్పకట్టముల కోరువకుండిన బుణ్యముల్బునె.

అ || ఇందొక నాయక తన నాయకులను బోలాయుక చే
మనంబునఁగోపించి వనకడకుండుకున్న నానఁ నుంఁడొ చిగివ్వున
దూతికఁ బంచిన నది పోయి తన చక్కఁదన భవితను గ
ర్పుచేతను నాయకులఁగై వనంబుచేసికొని చిగిఁ దిన నుండుక
గూడివచ్చి నీసందేశంబు నెఱవేర్చినట్టివలెనని బోధింపఁడని
గా దాని యప్పటియునికిఁగారించి దొరఁ గొట్టి- న్నెత్తుచు
జన నిర్వాహకత్వంబునెఱింగి వనంబున నుండును రోపం
బునుగప్పికొని దూతిగొనె యాహుతిగఁజల్పి గహికఁ దమ నా
యక వాక్యమత్కారంబు వస్త్రతింబఁడ్యు. (౧౭)

శ్లో॥ నబరీభరీతిక బరీభ రేవ్రజ్ఞో సచరీకరీభిర్ముని నాథ విప్రశం॥

విజరీహరీతినపు రేవమత్కరీ వివరీచరీతిన దవ్రయింప్రియాం॥

ఉ || క్రొమ్ముడియందుఁబూసకులు గూరుబద్ధియ నెఱి
దేమితా । నెమ్మొగ మందుఁగన్నదిని కిమ్మి బోలెదచేసిన

డక్కబూ । గర్వమునుబోలెనాయెదుటరాగిలియాడదిదేమినా
దున్నె । నిష్కహిమంతువున్న నచియింపదదేమిమదేభగామినీ.

అ ॥ ఇంద్రాకనాయిక తనకడకునాయకుండురాఁగాఁ జెలి
కత్తియలాతనిచ్చె నేరములు వెట్టియుండటచేఁ గోపోద్దీపనం
బు మనంబునఁబెనఁగొనఁగా నలంకార వివర్జితయై యాద
రింపమిఁగని చింతాకులుండై దానితోడి చేడియలయం దొ
క్కఱకుతో నానాయకుండునలికనవిధంబువర్ణింపబడియె ( )

శ్లో॥ గూఢాలింగనగండచుం బనకుచస్సర్పాదిలీలాయితం

సర్పినివైష్ణవత మేవవిష్ణవతతో బాలేఖలేభ్యోభయాత్ ।

సర్వప్రేక్ష్యధునాన దుష్టుటతమస్త్రాపినాతివ్యధా

యస్త్యస్తర్మనచుక్యధానమభం తేనై వదూయేభ్యశం ॥

చ ॥ ఖలజనశీతిగూఢముగఁ గొంగిటఁజేర్చుటగండచుంబ
నం । బులుంగుచ నున్దఁనంబులను పుణ్యము విస్తృతమయ్యె
నొందొరుక । బొలుపుగ మాటలాడుటయుఁ బోయెనటైన

ను నేనుచింతిల । నల్లికిరొనీదుదశనమె కామికనేఁ జెవలో
నగుండెదన్.

అ॥ ఇందు రూపచేఱాబిలాసాదులచేఁవనుబు"ంచియూ
లింగనాదులకు లోఁబరచి కొంతకాలంబు గూఢంబుగ రమి
యింపఁ దాని నెఱింగినఖలుచునున్నరాకాంశుని నిందింపు
చుండ సంభోగంబుహూని యనలసమయంబల్పిస్తకటి మనో
రథసూచకంబులగుచతురభాషణంబులఁ నిమనొందుచుండనా
మేలునకుచూపోపక యేచగొనువారివలననిధి యంబుననెరసస
ల్లాపాదులంద్యజించి నేత్రానందంబుగ నొండొరుఁ జూచికో
నుటయుంగూడ మానుకోనియుండఁగాఁ గొంతకాలంబుసన
వైవికంబున నొకదివసంబున నొకరహస్యస్థలంబున తటాలు
ననెదురుపడిన జారిణింజూచి జారనాయకుఁడు భేదాకులుఁ
డై పలికినవిధంబు వణఁపఁబడియె. (౧౯)

శ్లో॥ యాచంద్రస్యకళింకినోజనయతిస్తేరాననేనత్రపాం
వాచామందిరీరసుందరగిరోయాసర్వదానింబతి।

నిశ్వాసినతిరస్కరోతికమలా మోదాన్వితాన్యానిలాన్
సాక్షైశ్చేవరహస్త్యయావిరహితా కాంచిద్దశాన్సీయతే॥

చ ॥ నలు పెకలబాల్పునాబిలికి నవ్వుమొగంబున సిగ్గుగొ
ల్పుచున్ । బలుపులచేత గేహశుకభాషలమాటికి నీసడించు
చున్ । జలరుహసారభానిలుని శ్లోసమునం బొరిధిక్కురిం
చునా । నెలఁతకు నీవురామిసవె నేచొకదుడకశఁ గూఁచెన్
నీనునన్.

అ ॥ ఇంచొక నాయిక నాయకుం డెక్కారణంబుననో
రెయిక చేయి తనయింటికిరా మసలిస యంతమాత్రమునకే వి
యోగసంతాపంబు నొసవంబాలక తనదూతిక నతని పాలి
కింబంపఁగా నదిపోయిచేరి నాయకునితోఁ బలికిన చందంబు
వర్ణింపఁబడియె. (౨౦)

శ్లో॥ తన్నీసాయదిగాయతిశ్రుతికటుర్వీణాధ్వనిర్జాయతే
యద్భ్యావిష్కృతు తే స్థితానిమలినై వాలక్యతేచంద్రికా ।

ఆత్మేశ్వరూపమహాత్మ్యలంచును ని స్వాత్మత్వముతో నీతయై
ప్రస్యాత్మీకవత్సాద్యతేయదిత్యత్వస్యైవ ప్రకాశనసా॥

చ ॥ ఎనితొంకొత్తపాదిన విహచిరచంద్రనాగోరతై॥
చనుచునుమంతి నక్షన్వనెడఁ జి గ్రహియున్నానెంఁడై త్తగుక్॥
గనుగవమ్రొల గ్రొంబొంగుం గ్రాంఠిపెందిన జాడిదోం
చుఁడ ॥ త్తనుచుచి బూచుచో మ్రొంపు) త్తనవిసణా మధ్యే క
నంబడుక్.

అ ॥ ఇంద్రోకాకామసింహాకాళి నెఱిగి బాచి దాని
నై మోహవిభాశ్రీ విజయవల్ల దానిహారములని కిట్లావైశ
ద్యంబులను తనప్రియసఖిసోతో నుడిగిన విధంబు నణింపం
బడియె. (౨౧)

శ్లో॥ సత్యంతద్యదవోచథామనుమహాక రాగస్తవదీయాదితి
త్వంప్రాప్తోసివిభాతవససదనంపూంధ్రప్రకామోయతి॥
రాగంకించభిభషిణ నాకహృదయేకాత్మీయత్రోదితః

నేత్రేహాగిరజంలలాటఫలకేలాత్రారసాపాదితం॥

చుట్టచుటానెజుండునీపాదములకుండును నాదురాగ
మే॥ నెమ్మదిమన్నగివినుచు మెల్లఁబయంబున నిందురాగం
గుం॥ కనురసరాగిపీఠెనుచుగుండ్లనిజాగిరరాగమక్షులక॥
ప్రమామననీయలక్ష్మిని రాగముఖలమునందుఁ దాల్చెదా.

॥ రేయంశయం పునఃసంహతం గూడి మదన తంత్రం
బుల ననుభవించి శేషవిష వచ్చిన నానోహరుంగని తదీయ
సంగమలక్షణంబులు తన నెల్లసమ్మననుచ్చరికంబుగూర్చి కో
పగోపనంబుఁగావించి చిన్నుఁ బటికింగిల మక్కువ తెల్లంబగు
నల్లు నెఱవడి ముక్త్యుత్పన్నంబుఁగావించు నాయికావచన చ
మత్కీర్తి యింటిమోదుపఱచుచున్నది. (౨౨)

శ్లో॥ ఏతస్మిన్ సహసానంతసమయే ప్రాణేశదేశాంతరిం
గంతుంత్యంయతాసేతిథావినభయంత్రాపాత్తప్రద్యేధునా॥
యస్తాన్తైరవసారిసౌభముషాశాకంసరోవాయునా
చాన్ద్రోదియువిజృమ్భతేరజనిషుస్వచ్ఛామయాఖిచ్ఛహ॥

ఉ || ఆమని వేళ నెంతయునయ్యునమీరపుయాత్రసేయఁ
గా । నీమది నెంచెనట్లయిన నేవెటవకజరిగి పవహ్నికి । స్వా
మినితాంతము న్నెంచునసౌ భమై తగుగాలిచోడనీ । సోమమ
యాఖములైన నాపునకేల్ల ముపెంపుడెంచెడికా.

అ || ఇందు నాయకులకు ననంత సమయంబునఁ బరదేశ
యాత్రా గమనోన్ముఖుఁడు కాఁగాఁ గాంచి తద్వియోగంబు
నైరింపంజాలని నాకీమచి తస్మియాణంబునంగీకరింపకయు
నంగీకరించినచందంబునఁ బలికినవికవివర్ణించె. (౨౩)

శ్లో || చతుర్జాడ్యమైతఃకూనినిముఖం సన్దర్శయత్రోత్రయోః
పీయూషప్రసాదాభ్యమస్తమధురంవాచంప్రియేవ్యాహరః
తాపశ్యామ్యతుమేప్రసాదశశిరాంశ్చప్రింశనైఃపాతయ
త్యక్వాదీర్ఘమభూతపూర్వమచిరాద్రోషంసఖదోషజం॥

ఉ || కన్నులజాడ్యమేగును మొగంబిటుచూపుము నేత్ర
ముల్గుధా । త్యున్నతసౌఖ్యమందునిపు డుల్లిలీయనిమాట
లాడును । పన్నుగబొంట్లబోగనఁ బాటలు రోసము నుజ్జ

గించివే । మిన్నకనాదు తాపము శమింపంగ శీతలదృష్టిజూ
డుపి.

అ ॥ చెలిమిసౌలంతులు దనపై నేరము లపారంబుగనారో
పించి చెప్పుటగదేసి మొగమున్దొచుకొనక యించుకచూపియుం
బలుకక పలికియు సౌమ్యులలాడక నాడియు చుండుకచూపు
లబలుపు గరితింగని యెల్లకాడం విషయమున ననునయిం
చుకొని గించుపస్కరించె.

(౨౪)

శ్లో॥ మానస్సూనననామనాగిషినం నాల్కి తేవ్యభం
నిత్యతేదయితేరింతివమియంబాలాపరంతిప్యతే ।
అసీతేరిమణిబలాత్పరిజన్తానంసమాలంబతే
ధత్తేకరంగతాసనూర్నియతిమేన్ద్రియకామేపునః ॥

ఉ ॥ మానిసితీవ్రరోషగరి మన్వినయం బతిజూడ కుండు
నా । ప్రాణవిధింప పోయిన నిరంశర తాపము నొందునెచ్చె
లు । అన్వినయన్ద్రు నన్వలించి వారక మానము బూనునన్ద్రు

అం । బోనతః డ్యమింపవెత బొంది గళంబునఁ దాల్చుఁ బ్రాణముల్.

అ ॥ పొలయలుకచేతం గలిగిన సంతాపంబు ప్రబలుతరిఁ బ్రియుండు పెక్కుధింగుల వేడిన నాదరింపక యతండు వెడలి సంతనె మిగుల సగలంగొగులు మగున నెఱుగు దాని చెలి యోర్తు మతియొక్క నెకుఁ బలికినవిధంబభివృద్ధింబయ్యె. ( )

శ్లో॥ కణకరుంతుకమేకకోకిలరుతంతస్యాశ్మృతేభాషితే
చంద్రేలోకదచిత్తదానసరుచేప్రాగేవంఽంశితాత్ ।
చక్షుర్దీనమేవతన్నయనయోఽశ్రమ్యగీణాంవరిం
హైమీవల్లపితావదేవలలితాయావన్నసాలక్ష్యతే ॥

చ ॥ సతివలుకంగఁకగ్గళరు పంబగుఁబైకని నాదమీప్రజా ।
ప్రతటికిఁజంద్రునందురుచి భామమొగంబును జూచునంతకే ।
వితతమృగాంగనల్పెలఁది పీడుణసన్నిధిఁ గన్నుమూయుబో ।
యతులిత హేమనల్లియుఁదదంగముఁజూడనసుందిరంబగున్.

౯౧ || సేవ్యులైన రూపశేఖారిలాసంబుల సరసులవరుబా
 రి-నోయు నొత్తోయజాత్యంజూచి శమకంబుమితిమీరుచుం
 డ నొకవిలుందు దాని నోయగంబు మొదలుగాఁగల గుణం
 బుఁజెలికానికం బలుకు చెలువు నిందువర్ణించినాఁడు. (౨౬)

౯౨ || క్రీమద్దులకృష్ణధరి । శ్రీవశ వుండుదిభారతీశేషకవి ।
 గ్రామణిశేష్యుండనృపి । శేముషిశేషాద్రికి విరిచించెదీర్చి ॥

పుష్ప బాణవిలాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీ.

ఈకపింద్రుడు రచించిన చంపువిరాటపర్వముపై నితరులయభిప్రాయంబులు.

—♦(*)శ్రీయాంధ్రభాషాసంజీవని.(*)♦—

ఆంధ్ర చంపువిరాటపర్వము. — ఈ పాత్రము కడుజిన్నదైనను బూనిపరికింప, సాధుపద వాక్యములచేతను సాధారణ పద్యములచేతను, నర్థసాలభ్యముచేతను, యథోచిత రసాలంకారాదిగుణములచేతను, జాలఁ గ్రాలుచున్నది. ఈ పాత్రము, రాజా శ్రీ, ముద్దుకృష్ణయాచేంద్రబహదద్వారియాజ్ఞవలన వేంకటగిరిలో నుండెడు, మ॥ రా॥ రా॥ బిరుదరాజు, శేషాద్రిరాజు కవిగారు రచించిరి. వీరు రాజు కవిగారుగానే నెగడవలెనని కోరుచున్నారము. తండ్రిగారు రామాయణమును రచింపించిరి. కుమారులు భారతమును రచింపించిరి. ఇది సముచితము కదా!

పచ్చయప్పకాలేజి తేనుగుపండితులగు,

కొం. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలవారు.

సీ॥ శ్రీకృష్ణుఁ సర్వధాత్రీనుండలంబునఁ బ్రథితమైనయనంత

భట్టరచిత । చంపుభారతమును సంస్కృతకావ్యరత్నమునం
దుష్కృతప్రముఖులొచ్చుచు । భాసిల్లురెండుస్తంభములఁ “జంపు
విరాటపర్వము” నాఁబ్రథమెలుంగ । శ్లోకగద్యముల నేకరీతిని
బద్ధు వచనములుగఁగూర్చి ప్రాజ్ఞపితతి । మేలుమేలనఁగడు
వృద్ధుడై లిత్తోడ । భావరసములననుకూలపఱచిబిరుద । రా
జశేషాద్రి రాజువార్పంపినచిన । కోశమెంతయు నలరించె,
గొం. సు. శాస్త్రి॥

—||() వావిలికొలను సుబ్బరాయకవిగారు. ()||—

సీ॥ శ్రీమహిమంధ్రుఁడు ముద్దుకృష్ణయాచేంద్రబహదరుని
స్తలితకథాభిమాన । గుణముమూర్తిభవించెనొనాఁగఁడత్పేరి
ణాదికంబునను శేషాద్రిరాజు । నిజకవితాభ్యాస నిపుణతవెల
యంగ రచించెఁజంపువిరాటపర్వ । మోలిఁడెనుంగుననొ
ప్పసలక్షణంబై వెలుంగంగనితాంతసూక్తి । బండితావళికినిగ
ణాపర్వముగను । వరపురోభాగులకుఁగీర్ణపర్వముగను । భా
లకవికను శాసన పర్వముగను । బాహులకును సౌప్తిక పర్వ

దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగాను తనకుగ్రంథముపంపిన
ఆర్. మెకటసుబ్బయ్యగారి పేర వ్రాసినది.

ఉ || చుపువిరాటపర్వమున సజ్జలుమీరనుకంపబంపరా!
ణింపురహింపజూచితిని యింపదగు రసపుష్పిదానన । గ్రింప
బనేమిఁజూతేపరి కింపగరత్నముఖుల్ నుతింపనా । సొంపులు
రాజుకేతగుట నూత్తిమధారసధారచాటెడిన్ ||

ఉ || ఐననభిజ్ఞలీరమగ నానసియుత్తరమీక యుంటయె ।
గౌనటుగానబద్దెమునొకంకిదెయర్చునానాడనా । పైసెన
రుంచితత్కరికి బంపుడుదీని విశేషమే? వి । ద్యానిధులెల్ల
రాజుకవితంగన సంతసమండకుందురే ||

శా || ‘కంటింజంపువిరాటపర్వముగుణాఖర్వంబుఖర్వం
బువే । గంటింమువ్రతితత్కవిత్వమహిమం గన్గంటివేడ్కం
టిము । క్కంటింబల్లరుచత్కవీశ్వరునకుం గల్యాణముల్ రా
చవే । గంటింబోలగవైభవంబులు నొసంగకనిత్యమాపణం.
మనక’ ||

—❖❖(*) జ్ఞానోదయము. (*)❖❖—

చంపువిరాటపర్వము అంధ్రము.—ఈ గ్రంథము మొకట గిరిసంస్థానా స్థానవింద్రులగు విరుడరాజ శేషాద్రిరాజుగారిచే. శ్రీనాథగోళి ముద్దుకృష్ణయోచేంద్రులవారి ప్రేరణంబున రచింపబడినది. ఇయ్యది సంస్కృత చంపుభారతంబునండి యథాశ్లోకంబుగ నాంధ్రీకరింపబడినది. ఈగ్రంథశైలిమిగులరమ్యమైనది. మాకు తెలిసినవరకు నిట్లు గవిత్వము చెప్పువారు లేకును మిక్కిలితక్కువగనున్నారు.

—❖❖(*) దేశోపకాశ. (*)❖❖—

శ్రీమద్విగంతరలగోళిద్రివిస్మార్తి విభాసురానంత భట్టకృత సంస్కృత చంపుభారతాంతర్గత వస్తునైపుమస్తబకద్వయంబు శ్రీమదనంతభైరవ్యపైర్యగాంధీర్య చాతుర్యదార్యచర్యలును శ్రీసర్వజ్ఞ కుమారియార వహీమండలాఖండలకుమారవర్మలును, జనాననభుగ్యులునగు శ్రీముద్దుకృష్ణయోచేంద్రచంద్రులప్రేరణంబున నదాస్థాన కవీంద్రుండును ఉభయభాషాభూషణుండు నగు విరుడరాజ శేషాద్రిరాజుగారిచే యథాశ్లోకంబుగ దెనుగింపబడి గళల సుకవికౌతుకదాయం

బై చంపువిరాటపర్వనామంబున విరాజలు పద్యకావ్య మొకటి మాకార్యస్థాన మలంకిరించినది.

గ్రంథాదిగ్రంథకర్తలు పై విధమున వ్రాసిన విన్నపమువలననే తన్మ్రంథకర్తలయొక్కదాఢ్యమువల్ల యగుచున్నది. అయిన సత్తత్పత్రికాపాఠకులే తత్కవిత్వముగు మధుర శైలినిగూర్చి యానందించుటకువగునటుల తన్మ్రంథములో నిరంధుపద్యము లీదిగువనుదహరించుచున్నాము.

ఈ క్రింది పద్యము కీచకునితో పై రంధ్ర వేషమున నున్న పాంచాలిచెప్పినది.

చ॥ అనఘతరావరోధజలజాతులఁబొందెను నీవునన్ను నీ! యనువుననీచబాతిమలినాంగిని గోరుటనింజ్యమయ్యెనే । మృనముచెలంగఁగల్గునఁమ మఃజరులన్మహరించుబంధరం । జనయత్తశానసంగతమ హీరుహవల్లరిగోర్కనించునే ॥

ఉ॥ వేలుపుటేలుఁడెల్లగను వేడివెలుంగు కుమారి నల్లగాఁ । జాలగనాసరస్వతిఁబి శంగరుచికరచియించి కంజజం । తోలినిగెంపుచాయనది నొక్కటిఁజేయఁడటంచు నర్థునం । పాలమునందిస్సృజ్నుదులనంతములంబటపెన్నరంబులక ॥

